

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ВИКЛАДАЧА ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

TRANSFORMATION OF THE ROLE OF THE TEACHER AND ITS IMPORTANCE IN THE DEVELOPMENT OF VOCAL ART

У статті виділено ті ролі, що актуалізуються у діяльності сучасного викладача. Відзначено, що зміни у соціумі обумовлюють зміну завдань, які має виконувати педагог. Наголошено на розширенні обов'язків викладача у всіх навчальних сферах. Здійснено спробу розкрити основні модифікації, що стосуються діяльності, пов'язаної з підготовкою фахівців у сфері вокального виконавства. Підкреслено, що виховання музикантів-виконавців, зокрема естрадних та джазових співаків, пов'язане з комплексом задач, що постають перед викладачем. Його головна мета полягає у розвитку завдатків, створенні умов для розкриття творчого потенціалу вокаліста, які проявляються у використанні різноманітного та цікаво проінтерпретованого репертуару. Зауважено, що звичні моделі, які використовувались під час підготовки вокалістів, потребують оновлення. Сучасний викладач із вокалу має перебирати на себе ролі розробника навчальних програм, презентатора, фасилітатора, тренера, наставника, коуча. Зазначено, що з огляду на особливості політики прозорості навчального процесу, яка впроваджується упродовж останніх років, більшість робочих програм із дисциплін представлено на сайтах закладів освіти, що збільшує відповідальність не лише за їх зміст, але й за сутність освітнього процесу. Педагог має оновлювати програми, розробляти їх згідно з новітніми методиками. Його задача полягає у вмінні бути не лише гарним викладачем, але й виконавцем-практиком, який на власному досвіді продемонструє ту чи іншу техніку або вміння імпровізувати. Діяльність педагога з вокалу як фасилітатора розкривається під час проведення майстер-класів чи групових занять. Наголошено на тому, що, перебираючи на себе роль тренера, викладач не лише ознайомлює з різними методиками, але й допомагає осягнути перспективи для подальшого розвитку виконавця у питанні вибору стилю, вокальної манери тощо. Підкреслено, що взаємодія між професіоналами, що досягли єдиного рівня, створює умови для коуч-ролі педагога з вокалу, який допомагає осягнути певні проблемні аспекти, наштовхнути на шляхи їх розв'язання завдяки принципам маєвтики.

Ключові слова: педагог, вокал, тренер, коуч, фасилітатор, методика, вокальна техніка.

The article highlights the roles that are relevant in the activities of the modern teacher. It is noted that changes in society cause a change in the tasks to be performed by the teacher. Emphasis is placed on expanding the responsibilities of the teacher in all areas of education. An attempt is being made to reveal the main modifications related to the activities related to the training of specialists in the field of vocal performance. It is emphasized that the education of musicians, including pop and jazz singers, is associated with a set of tasks facing the teacher. Its main goal is to develop the makings, to create conditions for the creative potential of the vocalist, which are manifested in the use of diverse and interestingly interpreted repertoire. It is noted that the usual models used in the training of vocalists need updating. A modern vocal teacher must take on the roles of curriculum developer, presenter, facilitator, trainer, mentor, coach. It is noted that due to the peculiarities of the policy of transparency of the educational process, which has been implemented in recent years, most work programs on disciplines are presented on the websites of educational institutions, which increases responsibility not only for their content but also for the essence of the educational process. The teacher must update the programs; develop them in accordance with the latest techniques. His task is the ability not only to be a good teacher, but also a performer-practitioner who will demonstrate in his own experience a particular technique or ability to improvise. The activity of a vocal teacher as a facilitator is revealed during master classes or group classes. It is emphasized that taking on the role of trainer, the teacher not only acquaints with various techniques, but also helps to understand the prospects for further development of the performer in the choice of style, vocal style and more. It is emphasized that the interaction between professionals who have reached a single level creates the conditions for the coaching role of a vocal teacher, who helps to understand certain problematic aspects, to push for ways to solve them through the principles of ethics.

Key words: teacher, vocal, trainer, coach, facilitator, methodology, vocal technique.

УДК 784.75+ 378.124+377.112.4
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-1.6>

Войченко О.М.,
заслужена артистка України,
доцент кафедри музичного мистецтва
ПВНЗ «Київський університет культури»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Невід'ємною частиною виконавського процесу є оцінювання його якості. Без контролю та моніторингу якості індивідуальної роботи виконавця неможливий його розвиток. Задля цього обов'язково потрібний викладач, який би міг оцінювати характер виступів виконавця, проводити заняття та корегувати напрям професійної діяльності співака. За сучасних умов формується ціла

низка понять, які застосовуються щодо такого типу діяльності, що пов'язаний із контролем рівня виконавця. Вже традиційним та зрозумілим є поняття «викладач». Проте починають використовуватись інші терміни як такі, що стосуються виконання подібних функцій, а саме «фасилітатор», «тренер», «коуч». Доречно буде розглянути, чи є відмінність у вживанні цих понять та чи можуть вони застосовуватись щодо викладача з вокалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Нині у сучасній педагогічній думці існує низка робіт, де почали актуалізуватися питання трансформації ролі викладача. Подібні напрацювання представлені у статті Н. Бирко [1], яка окреслює зміни, наявні у викладацькій діяльності. Ролі викладача вищого навчального закладу аналізує Е. Стрига [4], звертаючи увагу на полівекторність діяльності педагога. Специфічні риси, що мають розкриватися у творчій діяльності виконавця, представлені в розробці М. Давидова [2]. Питання формування вокальних технік, в тому числі твангу, розкривається в праці А. Попової [3]. В. Федорець звертає увагу на методологічні й методичні аспекти використання маєвтики в педагогічному процесі [5]. Ці розробки є підґрунтям для здійснення власної розвідки, яка була б спрямована на дослідження зміни завдань вокального педагога.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Різні форми роботи викладача з вокалу та його участі у процесі виховання молоді не ставали предметом окремих розробок.

Мета статті. Мета статті полягає у дослідженні ролі викладача у сучасному вокальному мистецтві, окресленні трансформацій щодо його функцій та задач.

Виклад основного матеріалу. Виховання музикантів-виконавців, в тому числі естрадних та джазових співаків, пов'язане з комплексом задач, що постають перед викладачем. Головна мета полягає у розвитку завдатків, створенні умов для розкриття творчого потенціалу вокаліста, що буде проявлятися у використанні різноманітного та яскравого репертуару. Однак звичні моделі навчання потребують оновлення у зв'язку зі змінюваністю соціуму. Н. Бирко відзначає, що трансформаційні процеси, які відбуваються у навчальному процесі, унаочнюють такі ролі викладача: «актуальними ролями сучасного педагога разом із загальновідомими є розробник навчальних програм, презентатор, фасилітатор, тренер, наставник, менеджер, консультант, дослідник, агент змін, коуч-тренер, тьютор, ментор» [1, с. 4]. Коли йдеться про викладача, то відразу стає зрозуміло, що йдеться про здійснення постійної та регулярної діяльності, що впроваджується у межах навчального закладу чи у приватному просторі, яка спрямована на методичний, тобто поступальний, розвиток виконавця. Нерідко виникає ситуація, коли співак має неабиякий практичний досвід виконавської діяльності, проте неповною мірою володіє навичками для здійснення методичної, регулярної роботи з учнями. До того ж можливий брак теоретичної підготовки, що унеможлиблює впровадження навчального процесу на достатньо високому рівні. «Викладач повинен знати предмет, що викладає, розвивати пізнавальні інтереси та пізнавальні потреби; удосконалювати гнучкість,

глибину, критичність, конструктивність та самостійність мислення; бути спрямованим на загальнолюдські цінності; бути самоорганізованим, ініціативним, відповідальним та добре ставитись до студентів у разі взаємодії» [4, с. 48].

Якщо говорити про ті процеси, які передують викладанню, то, безперечно, кожен педагог має складати власну навчальну програму, за якою здійснюється викладання дисципліни. Доречно згадати, що в умовах поширення новітніх методик унаочнюється потреба оновлення програм з урахуванням останніх досягнень вокальної педагогіки. З огляду на особливості політики прозорості навчального процесу, яка впроваджується упродовж останніх років, більшість робочих програм із дисциплін представлено на сайтах закладів освіти, що збільшує відповідальність не лише за їх зміст, але й за сутність освітнього процесу. Причому саморозвиток викладача з вокалу постає обов'язковою умовою для професійної педагогічної діяльності. «Отже, викладач повинен бути не тільки фахівцем із предмета, який викладає, але й фахівцем із навчання цього предмета, тобто постійно вдосконалюватися як методист, дидакт, педагогічний технолог (якісно готувати матеріал до занять, розробляти навчальні програми, навчально-методичні комплекси, підручники та навчально-методичні посібники, розробляти та апробувати нові педагогічні методи, прийоми і технології навчання)» [4, с. 49]. Ці положення, що згадуються у статті Е. Стриги, дійсно є такими, що важливі для усіх педагогічних кадрів. Водночас важливим є власний досвід виконавства, який допомагає педагогу показати співаку певні елементи. Якщо звернутись до запропонованого Н. Бирко переліку, то роль презентатора також розкривається в музичній педагогіці. Викладач вокалу повинен уміти продемонструвати новітні техніки співу, особливості роботи голосового апарату, специфіки дихання, уточнити питання, які стосуються орфоєпії. На відміну від теоретичних дисциплін, де можна зробити демонстрацію, застосовуючи медійні ресурси, таблиці, графіки, викладач вокалу повинен робити це самостійно, адже спів належить до практичних дисциплін, де наочний живий приклад має набагато більше значення та є більш дієвим, ніж його «сухий» опис.

Чимало виконавських технік, які використовуються під час навчання естрадному та джазовому співу, передбачають значну диференціацію з позиції застосування того чи іншого регістру, використання вокальних резонаторів, особливостей дихання. Так, наприклад, коли йдеться про застосування назального чи орального твангу, його відтворення співаком, потрібний контроль на кожному кроці видобування звуку. «Тванг, як і будь-яку іншу техніку, доречно засвоювати після того, як уже відпрацьоване дихання, поставлений голос.

Для створення твангу потрібно на фізіологічному рівні дотримуватися високого положення гортані, високого положення язика, стиснення м'язів над зв'язками, згори гортані та мало вдихати» [3, с. 42]. Кожен крок має регулюватись викладачем для того, щоб не створювались проблеми з голосовим апаратом. Окрім цього, необхідна демонстрація особливостей звуковидобування на власному прикладі.

Такий тип діяльності, як фасилітація, спрямований на досягнення комунікації між різними учасниками навчального процесу. Причому фасилітація зазвичай пов'язана зі встановленням ситуації, що налаштовує на прийняття різних позицій та точок зору. У разі вокальної педагогіки заняття з фаху частіше впроваджуються не у групових формах, а у формі індивідуальних занять. Саме тому діяльність педагога з вокалу як фасилітатора можлива лише за умови роботи з великими групами й за певних умов. Якщо відбувається опрацювання вокальної техніки, специфіки дихання чи якогось виконавського прийому, то тут недоречним буде висвітлення різних позицій. Натомість за умови обговорення різних методик усіма учасниками навчального процесу амплуа викладача-фасилітатора може також бути залученим. Зокрема, цей вимір діяльності педагога розкривається під час проведення викладачем майстер-класів. Саме тоді завдання постає у створенні комунікації не з одним учнем, а з набагато більшою кількістю учасників, і тут потрібне налагодження зв'язків та створенням атмосфери, що буде сприяти легкому обміну досвідом.

Ще одна функція педагога з вокалу почала все частіше актуалізуватися, зокрема, завдяки сучасним тенденціям розвитку медійного простору. Останніми роками по всьому світі поширилась практика організації та проведення вокальних шоу як форма, що має розважальний характер та водночас має неабияке значення для розвитку молодих і талановитих співаків. Вона існує як для естрадних, так і для академічних вокалістів. Проведення вокальних шоу нерідко пов'язане з виходом на перший план постаті тренера. «Роль тренера прийшла в освітню діяльність зі спорту і означає напрацьовувати, набувати, відтренувати, відшліфувати певні навички. Педагог-тренер допомагає іншим в оволодінні новими навичками, знаннями, ставленнями» [1, с. 4–5].

У сфері шоу-бізнесу тренер виступає не стільки викладачем, який навчає усім основам музичного мистецтва, але й тим, хто допомагає тренувати, тобто відпрацьовувати конкретні навички. Вокальний тренінг передбачає насамперед спрямування до певного репертуару, побудови виступу виконавця, вибору того чи іншого творчого амплуа. Це в певному сенсі кореляція між продюсерською та викладацькою діяльністю. Велику

роль відіграють власні творчі принципи виконавців, що виступають у ролі тренерів. Якщо згадати вітчизняні шоу, у яких тренерами були провідні виконавці, такі як Тіна Кароль, Сергій Бабкін, Святослав Вакарчук, Потап, Монатік, Джамала, Дан Балан, то можна відзначити, що їх більшість спрямовує молодь у той творчий напрям, який уже опанований «зірками». Якщо порівняти в цьому сенсі викладацьку й тренерську діяльність, то викладач ознайомлює з різними методиками і, як правило, меншою мірою відштовхується від власного творчого досвіду. Як правило, на вокальних шоу є чимало викладачів, що проводять регулярні та методичні заняття з учасниками-співаками, відточуючи кожен фразу, зокрема її інтонаційну правильність, агогіку, динаміку, орфоєпію. Тренер допомагає досягнути загальний напрям для розвитку виконавця, вибору стилю, вокальної манери тощо. Їх спільні зусилля допомагають сформулювати «емоційне мислення музиканта-виконавця». На думку М. Давидова, це поняття можна трактувати як контроль якості та образності звучання, тобто «мислення суто виконавськими засобами (динамічне, фонічне, артикуляційне, логічно-послідовне, агогічне, темброве тощо), а також мислення в широкому значенні (концептуально-інтерпретаційне, художньо-образне, драматургічне, психологічне, асоціативне, інструментальне тощо)» [2, с. 96–97].

Вкрай необхідним є створення навичок формування власної інтерпретації музичних творів, що уможлиблюється через усвідомлене виконання, яке супроводжується аналізом інших версій, виділенням домінуючої лінії в розгортанні драматургії твору, на яку треба звернути увагу. До того ж треба враховувати, якої стилістики стосується композиція: естрадної чи джазової, адже у першому випадку твір може виконуватися у більш «легкій» манері з акцентом на розважальне призначення, натомість джазовий контекст може надати іншої інтерпретації пісні, що буде спиратись на складну багатопланову ритмічну структуру, може спостерігатись «відхилення від температури» [2, с. 99]. Викладач, виконуючи роль тренера, має організувати процес навчання таким чином, щоби підготувати вокаліста до самостійної професійної діяльності, коли набуті компетенції та знання дадуть змогу досягнути власних високих результатів.

Коуч – це ще одне викладацьке амплуа, що набуває актуальності у сучасній культурі. Коучингом називають процес, який часто будується між людьми, що мають партнерські відносини, «за якого партнер розкривається в професійній діяльності та особистісній сфері» [1, с. 6]. Щодо вокальної педагогіки коучинг, скоріше, можливий у процесі відточування вже досягнутих результатів як певний механізм отримання поставленої мети. Нерідко це взаємодія між колишніми учнями та викладачами,

що перебувають у «рівних» умовах, маючи досвід виконавської практики, викладання. В цьому разі викладач-коуч допомагає осягнути певні проблемні аспекти, наштовхнути на шляхи їх розв'язання завдяки принципам маєвтики. «Маєвтика може бути <...> визначена як ефективна гуманітарна антропологічно-діалогічна технологія, в якій органічно поєднані комунікативні – зовнішні та екзистенційні – внутрішні складові частини» [5, с. 383]. Таким чином, завдяки методу маєвтики під час взаємодії з коучем має досягатись потрібна художня мета, розкриватись різні сфери виконавської практики співака, які повинні мати домінуюче значення.

Висновки. Сучасний педагог з вокалу перебирає на себе чимало нових ролей, які допомагають якомога результативніше формувати нових співаків та здійснювати це відповідно до нових життєвих та соціальних реалій. Отже, цими ролями є розробник навчальних програм, презентатор, фасилітатор, тренер, коуч. Хоча на перший погляд усі ці задачі вже перебували серед кола професійних обов'язків викладача, за детального аналізу виявляється хибність подібних уявлень. Формується потреба у різноплановій діяльності, що розкривається у різних активностях. Внаслідок настання цифрової доби усі результати діяльності

педагога стають доступними не лише його учням, але й широкому загалу (навчальні програми, за якими він викладає, майстер-класи, які він проводить, тренерство, коуч-діяльність та фасилітація). Викладання вокалу має розвиватись згідно з тими потребами, що формуються у соціумі, а викладач повинен відповідати очікуванням та бути зразком.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бирко Н. Ролі сучасного педагога в освітньому просторі. *Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2018. Вип. 30. С. 3–7.
2. Давидов М. Аспекти фахового мислення музиканта-виконавця. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2013. Вип. 7. С. 93–118.
3. Попова А. Методика опанування вокальної техніки тванг. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 23. Т. 2. С. 39–42.
4. Стрига Е. Ролі викладача вищого навчального закладу. *Наука і освіта*. 2013. № 5. С. 48–50.
5. Федорець В. Методологічні і методичні аспекти використання маєвтики для розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителя фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2017. Вип. 147 (1). С. 377–385.